

Кафедраи физикаи назариявӣ.

Кафедраи физикаи назариявӣ соли 1958 таъсис ёфтааст. Асосгузор ва мудир аввалини он олими намоёни тоҷик академик Султон Умаров буданд.

Адҳамов Ақобир Адҳамович, академики АМИТ (Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон), профессор, директори Институти физикаю техникаи ба номи С. У. Умарови АМИТ, солҳои 1964-1965 мудир кафедраи физикаи назариявии ДДТ ба номи В. И. Ленин буданд ва то охири умр дар вазифаи профессори кафедра фаъолият доштанд. Таҳти сарвари академик А.А. Адҳамов гурӯҳи зиёди олимони таҳқиқотҳои илмӣ гузаронида, то ҳол дар кафедраҳои факултети физикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва дигар мактабҳои олии Ҷумҳури ва давлатҳои муштаракулманофеъ фаъолият доранд.

Узви вобастаи АМИТ, профессор Ҳақимов Ф. Ҳ солҳои 1965-1967, 1969-1980, 1982-1987 ва 1992-1996 вазифаи мудирии кафедра ба ӯҳда доштанд. Дар ин муддат як зумра дастпарварони кафедра аз қабиле Ҳ.О. Абдуллоев, Қ. Комилов, Д. Қ. Солиҳов, И. Сарҳадов, С.Б. Канашкин, М. И.Копп рисолаҳои номзадӣ ҳимоя намудаанд.

Минбаъд вазифаи мудир кафедра дотсентон Ҳ.Р. Раҳимов (1967-1969), Ш.Ш. Шокиров (1980-1982) Қ.Комилов (1987-1992), профессор Ҳ.О. Абдуллоев (1996 - 2010) , дотсент Зарипов А.Қ. (2010-2015) ба ӯҳда доштанд. Аз соли 2015 то имруз роҳбарии кафедра номзоди илмҳои физика математика Одилов О.Ш. ба ӯҳда дорад. Ҳоло дар кафедра 10 устод аз ҷумла 1 академик (С. Одинаев), 2 профессор (Д.Қ. Солиҳов, Қ. Комилов), 2 номзадҳои илм-дотсентон (А.Қ. Зарипов, О.Ш. Одилов) ва 1 муаллими калон (Алишери М.) се ассистент (А. Ҳоҷаев, Д.У. Ҳобилов, З.А. Қодирзода) в аду корманди техникӣ (Ш.Нурулҳақов, Н. Тохирҷонзода) ба фаъолияти илмию омӯзгорӣ машғуланд.

Проблемаи асосии таҳқиқотҳои илмии кафедра ба омӯзиши ҳодисаҳои хаттӣ ва ғайрихаттӣ дар муҳитҳои конденсӣ ва плазмавӣ тааллуқ дорад.

Фаъолияти таълимии кафедраи физикаи назариявӣ асосан ба таълими фанҳои механикаи, назариявӣ, механикаи квантӣ, термодинамика ва физикаи статистикӣ, электродинамика, усулҳои физикаи математикӣ ва концепсияи табиатшиносии муосир бахшида шудааст. Дар тӯли фаъолияти худ кафедра зиёда аз 350 назар мутахассисони соҳаҳои мухталифи физикаи назариявиро тайёр намудааст, ки 25 нафарашон доктори илм ва зиёда аз 100 нафарашон номзоди илм мебошанд.

Имрӯзҳо хатмкардаҳои кафедра дар вазифаҳои пурмасъули роҳбарии вазорату мактабҳои олии ва пажӯҳишгоҳҳои илмӣ фаъолият менамоянд. Аз ҷумла, академики АМИТ, профессор С. Одинаев – собиқ ректори Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон, академики АМИТ Ф.Қ. Раҳимӣ– Президенти АМИТ, дотсент А.Абдурасулов – собиқ ректори Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ, дотсент А.Т. Мақсудов- собиқ ректори Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров, А.М. Мирализода-ректори Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ, Т.А. Хочазода-ректори Донишгоҳи Славянии Тоҷикистону Руссия доктори илмҳои физикаю математика, профессор Д.Қ. Солиҳов – собиқ директори институти илмию таҳқиқотии назди ДМТ, ҳоло декани факултети физика мебошанд.

Дастовардҳои илмии кафедра дар 7 монографияи илмӣ, 25 дастурҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ ва садҳо мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои гуногуни ҷумҳуриявӣ ва хориҷи кишвар ба ҷоп расидаанд.

Махсусан солҳои охир дар кафедра навиштани дастурҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ бо забони давлатӣ, ки бешубҳа дар раванди таълим барои донишҷӯён, унвонҷӯёну аспирантон мавриди истифода қарор мегиранд, ҷоннок шудааст. Аз ҷумла ба забони тоҷикӣ китобҳои дарсии зерин нашр шудаанд:

1. М. Чамолов., Қ.Комилов лексияҳо аз механикаи назариявӣ қисми 1 кинематикаи нуқта ва қисми саҳт динамикаи нуқта , Душанбе – 1982 с.
2. Д.Қ. Солиҳов., Ҳ.О. Абдуллоев., Курси мухтасари назарияи функцияҳои тағйирёбандаи комплексӣ, Душанбе – 2006 с.
3. Д.Қ. Солиҳов., Ҳ.О. Абдуллоев., Курси мухтасари муодилаҳои физикаи математикӣ, Душанбе – 2007 с.
4. Д.Қ. Солиҳов, Ҳ.О. Абдуллоев, Ф.Қ. Раҳимов «Усулҳои физикаи математикӣ», Душанбе – 2008 с.
5. Д.Қ. Солиҳов, Ҳ.О. Абдуллоев, А. Абдурасулов, Ф.Қ. Раҳимов Концепсияи табиатшиносии муосир , Душанбе – 2010 с.
6. Қ. Комилов, А.К. Зарипов. Механикаи назариявӣ, Душанбе – 2013 с.
7. Ҳ.О. Абдуллоев, Д.Қ. Солиҳов, Ф.Қ. Раҳимов Физикаи статистикӣ Душанбе–2014 с.
8. Қ. Комилов, А.К. Зарипов, Р. Маҳмадбеғов Асосҳои таҳлили векторӣ ва тензорӣ, Душанбе –2015 с.
9. Ҳ.О. Абдуллоев, Д.Қ. Солиҳов. Таъбиқи назарияи функцияҳои тағйирёбандаи комплексӣ дар ҳалли масъалаҳои физикаи назариявӣ. Душанбе – 2015 с.
10. Алишери М., Одилов О., Хоҷаев Ю.П., Концепсияҳои табиатшиносии муосир, Душанбе –2016 с.
11. Ҳ.О. Абдуллоев, Д.Қ. Солиҳов, Ф.Қ. Раҳимӣ – Термодинамика. Душанбе-2016. 430 саҳ.
12. Ҳ.О. Абдуллоев, Д.Қ. Солиҳов, Ф.Қ. Раҳимӣ - Асосҳои математикии физикаи назариявӣ. Душанбе-2016. 276 саҳ.
13. Ҳ.О. Абдуллоев, Д.Қ. Солиҳов, Ф.Қ. Раҳимӣ – Термодинамика. Душанбе-2016. 430 саҳ.
14. Солиҳов Д.Қ., Комилов Қ., Зарипов А.Қ., Истамов Ф.- Маҷмуи масъалаҳо аз физика»-Душанбе-2017 с. «ТоРус». 303 саҳ.

Яке аз паҳлӯҳои муҳими фаъолияти кафедра робитаҳои илмӣ он бо муассисаҳои илмӣ хориҷи кишвар мебошад. Аз ҷумла шартномаҳои тарафайн оиди иҷрои корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ бо Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов, ш. Москва, Пажӯҳишгоҳи муттаҳиддаи таҳқиқотҳои ядроии Федератсияи Руссия, ш. Дубна, Институти физикаи ба номи П.Н. Лебедеви АИ ФР, ш.Москва, Донишгоҳи миллии ш. Киев, Украина. Институти физикаи муҳитҳои конденсии Академияи миллии илмҳои Украина, ш. Львов ва ғайраҳо амал доранд, ки дар заминаи онҳо мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои гуногуни байналмилалӣ ба ҷоп расидаанд.

Умаров Султон (1908-1964), физикдон, ходими давлатӣ ва ҷамъиятӣ, яке аз муассисони илм дар Узбекистон ва Тоҷикистон, академики АИ Узбекистон(1943) ва академики АИ Тоҷикистон(1957), Арбоби шоистаи илми РСС Тоҷикистон. Хатмкардаи Академияи педагогии самарқанд (1931). Собиқаи Фаъолияти корию илмиаш: солҳои 1963-1941-дотсенти факултаи физикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Узбекистон (Самарқанд): 1941-1942- аввал муовин сипас директори Донишкадаи давлатии педагогии Тошканд : 1942-1943 ва 1945-1950-ректори Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёна (Тошканд):1950-1956-мудири Шӯъбаи физикаи назариявии Пажӯҳишгоҳи физикаю техникаи АИ Узбекистон , 1956-1957- директори ҳамин Пажӯҳишгоҳ. Солҳои 1957-1964 (то поении умр)- Президенти АИ РСС Тоҷикистон ва дар як вақт мудири кафедраи физикаи назарии ДДТ буд. Таълифоти илмии Умаров ба механикаи статистӣ физикаи ядро (хастта)

электроникаи физикӣ, наз- арпияи олоти нимноқилӣ ва фалсафаи табиатшиносӣ оинанд .Ҷамчунин , ба забони узбекӣ чанд асарри свхнавӣ ва шеърҳо навиштааст. Дар давраи сарвари АИ РСС Тоҷикистон будани Умаров дар пешрафти илми тоҷик таккони чиддӣ ба амал омад.

Умаров Султон бунёдгузори Пажӯҳишгоҳи физикаю техникаи АИ Тоҷикистон аст, ки ин дам мусаммо ба номи ӯст. Умаров узви Кумитаи иқтисодии Шӯрои миллатҳои Шӯрои Вазирони СССР, Комиссияи умуми иттифоқии аттестатсионӣ, Шӯрои Ҳамоҳангсози фаъолияти илмии академияҳои ҷумҳуриҳои иттифоқӣ, Раиси Шӯрои илмӣ оид ба омӯзиши қувваҳои истехсолкунандаи ҷумҳурӣ ва сармуҳаррири маҷаллаи «Маърузаҳои АИ Тоҷикистон »буд .Бо ордени Ленин, 2 ордени Байрақи Сурхи Меҳнат ,чандин медал ,ифтихорномаҳои Раёсати Шӯрои Олии РСС Узбекистон ва РСС Тоҷикистон мукофотонида шудааст .

Адхамов Ақобир (1928-1990), физикдон доктори илмҳои физикаю математика (1964), профессор (1966), академики АИ ҚТ (1968). Хатмкардаи Донишгоҳи давлатии Самарқанд (1949). Фаъолияти меҳнатиашро дар ДДТ оғоз қврда, дар вазифаҳои муаллими калон (1953-1954), декани факултаи физикаю математика (1953-1954) қор қардааст . Фаъолияти минбаъдаи меҳнатиаш дар вазифаҳои директори Пажӯҳишгоҳи физикаю техникаи АИ ҚТ, сарқотиби илмии АИ Қаённ қардааст. (1965-1968) .

Адхамов Ақобир ба сектори физикаи назариявӣ ва силсилаи лабораторияҳои ултрасадо, таҳлили рентгенӣ – сохторӣ , таҳлили активатсионӣ, электроникаи қвантӣ ва криогенӣ дар Пажӯҳишгоҳи фавқуззқр асос қузоштааст.

Таdqқоти илмии **Ақобир** ба акутикаи молекулаи ва назарияи кинетики паҳншавӣ ва фурубарии ултрасадоро дар моеъҳо қор қарда баромадааст . Назарияи кинетики эластикӣ ва қилзати моддаҳои қайриққиса ва падидаҳои интиқорлро тарқрезӣ намудааст .

Адхамов Ақобир муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ ва қандин қитобу дастурҳои таълимӣ аст . Узви Шӯрои олимони АИ СССР , Шӯрои олимони ВДОММ СССР , Шӯрои олимони ДДМТ буд. Дорандаи ордени «Нишони қахрӣ », медалҳои « барои меҳнати шоён » ва «Собқадорӣ меҳнат» аст.

Ҳақимов Фотех Холиқович (20.04.1937) дар шаҳри Душанбе, дар оилаи зиёӣён ба дунё омадааст. Пас аз хатми мактаби миёна, соли 1954 ба факултети физикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил шуда, онро бо дипломи аъло соли 1959 хатм намудааст.

Дар соли 1960 ба аспирантураи факултаи физикаи Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи М.В.Ломоносов дохил шуда, онро соли 1963 ба итмом мерасонад. Аз соли 1963 Ҳақимов Ф.Х. дар вазифаи муаллими калони кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба фаъолияти илмӣ-омӯзгорӣ мепардозад. Соли 1964 натиҷаи корҳои илмӣ худро таҳти роҳбарии профессор Власов А.А. дар мавзӯи “Оиди хосиятҳои статсионарии плазмаи комилан ионизатсияшуда дар майдони магнитии диполӣ бо назардошти ҷархиш” ҷамъбаст намуда, дар Донишгоҳи давлатии Маскав рисолаи номзадиро дифоъ намудааст. Соли 1964 ба вазифаи декани факултаи физикаю-математика таъин шуда буд.

Пас аз як сол Ҳақимов Ф.Х. ба вазифаи мудири кафедраи физикаи назариявӣ таъин мегардад. Солҳои 1969-1973 боз дар вазифаи мудири кафедраи физикаи назариявӣ кор карда буд. Солҳои 1973-1975 ходими калони илмӣи Пажӯҳишгоҳи физикаи Академияи Илмҳои ИҶШС, солҳои 1976-1979 ҳамчун мудири кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон қору фаъолият бурда буд. Соли 1980 дар пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии физикаи хастаи Донишгоҳи давлатии Маскав дар мавзӯи “Масъалаҳои назарияи плазмаи турбулентӣ” (турбуленти қавӣ) рисолаи докториро Ҳимоя намуд. Солҳои 1981-1987 мудири кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, солҳои 1987-1998 декани факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, солҳои 1992-1996 мудири кафедраи физикаи назариявии факултаи физика фаъолият бурдааст.

Инчунин Ҳақимов Ф.Х. муаллифи зиёда аз 300 мақола, аз ҷумла 27 бо забони хориҷӣ, 7 монография ва 16 адад китобҳои дарсӣ мебошад. Тадқиқотҳои асосии Ҳақимов Ф.Х. ба физикаи плазмаи турбулентӣ ва муҳити конденсатсияшуда

бахшида шудааст. Ҳакимов Ф.Х. дар давоми фаъолияти худ бо мукофотҳои давлатӣ сарфароз гардонида шудааст: Аълочии маорифи халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон, аълочии мактабҳои олии ИҶШС, узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, академики Академияи байналхалқии информатика, раёндарҳои информатсионӣ технологӣ, академики Академияи байналхалқии мактабҳои олии Арбоби илм ва техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Абдуллоев Ҳабибулло (1946-2020), физикдон . доктори илмҳои физикаю математика (1912), профессор (1996). Узви вобастаи АИ ҶТ Хатмкардаи ДДТ. Ходими шоистаи илми Тоҷикистон (2000). Фаъолияти меҳнатиаш дар ДДТ аз ассистенти кафедраи физикаи назариявӣ оғоз гардида (1968 – 1972), минбаъд дар вазифаҳои дотсент (1972 – 1994), профессор(1994) кор кардааст ва аз соли 1996 то соли 2011 мудири ҳамин кафедра кор кардааст.

Тадқиқоти илмии Абдуллоев Ба назарияи сохторҳои ғайрихатии системаҳои магнитӣ мансубааст. Абдуллоев тасвири назариявии бархурди ғайричандирии солитонҳо, сохтори ҳолатҳои умумикардашудаи когерентиро нисбат ба гуруҳҳои пешниҳод намудааст.

Абдуллоев муаллифи зиёда аз 260 мағолаи илм, 3 монография ва 12 китоби дарсӣ мебошад. Сазовори медали «Хизмати шоиста» (2006), Арбоби илм ва техникаи ҶТ (2011). Ҷоизаи АИ ҶТ ба номи С.У. Умаров (2014) гаштааст.